

**Шаркань В. В.,**  
*кандидат філологічних наук, доцент,  
доцент кафедри журналістики  
Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»  
<https://orcid.org/0000-0002-9162-5756>*

## ПИТАННЯ ОСВІТИ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ НА ЗАКАРПАТТІ В ПУБЛІКАЦІЯХ ЧАСОПИСУ «ПРОБОЄМ»

У статті проаналізовано висвітлення в часописі «Пробоем» проблем функціонування української мови в освітній системі Підкарпатської Русі 30-х років XX ст. Зазначено, що освіту розглядали у виданні як одну з ключових сфер мовного протистояння представників різних напрямів. Автори писали про адміністративні заходи чехословацької влади, спрямовані на обмеження розвитку української мови в школах і на кадрове наповнення навчальних закладів чеськими фахівцями. Як чинник, що перешкоджав утвердженню української мови в освіті регіону, розглядали також москвофільство. У журналі обговорювали й такі проблеми, як мовний хаос у педагогічному середовищі, брак мовної компетентності вчителів і недостатня дієвість професійних об'єднань. У часописі також фокусували увагу на таких аспектах мовної проблематики: виступи проти офіційної «панькевичівки», яку сприймали як засіб хехізації та ізоляції регіону; обстоювання фонетичного правопису; критика затвердження міністерством москвофільських підручників, що посилювало розкол і відтермінувало автономію. Автори публікацій розкривали механізми маніпуляцій під час «язикового плебіситу», зокрема підміну понять в агітації москвофілів і фальсифікацію результатів у їхній пресі, а також висвітлювали вимоги населення щодо повторного голосування.

У дослідженні продемонстровано, що часопис «Пробоем» не обмежувався описом конфліктів, а й намагався сприяти їх розв'язанню через просвітницьку діяльність, підтримку форм самоорганізації громади – від батьківських протестів і шкільних страйків до маніфестацій. Водночас журнал слугував майданчиком для формулювання політичних вимог, зокрема в резолюціях з'їздів молоді. Аналіз підтверджує, що автори видання розглядали мовне питання в контексті ширшої національної боротьби. Журнал «Пробоем» сприяв формуванню й підтримці української ідентичності в регіоні.

**Ключові слова:** українська мова, часопис «Пробоем», правопис, мовний плебісцит, москвофільство, національна ідентичність.

**Постановка проблеми.** У період між двома світовими війнами головною ареною мовного протистояння в Підкарпатській Русі була освіта, оскільки саме через неї намагалися вплинути на формування ідентичності молодого покоління. Хоч Підкарпаття після входження до Чехословаччини отримало можливість упровадити українську мову в шкільництво, однак цей процес зіткнувся із сильним спротивом. І. Крайнякський у статті «Інтелігенція і народ» у 30-х роках XX ст. виділив два головні чинники, що перешкоджали розвитку української мови в регіоні: русофільство, яке «загорнуло до себе» частину змодернізо-

ваної інтелігенції, і «православ'є», що більше поширилося між селянами. За словами автора, обидва чинники не тільки гальмували природний розвиток української освіти, а й сприяли поширенню чужих національних впливів, що підірвало єдність народу. Тому відстоювання мовних прав стало частиною ширшої національної боротьби за ідентичність і самозбереження [1]. Одним із періодичних видань, у яких найбільш гостро порушували питання функціонування української мови на Підкарпатті, зокрема й у сфері освіти, був часопис «Пробоем», що виходив у Празі впродовж 1933–1944 рр. [2, с. 17].

**Аналіз досліджень і публікацій.** Часопис «Пробоем» був предметом вивчення з погляду літературознавства, історії, журналістикознавства й мовознавства, зокрема йому присвячені окремі публікації Н.Й. Ребрик [3; 4], Л.В. Роль [5; 6], Л.Л. Белея і Л.О. Белея [7], С.С. Панька [8], Ю.А. Черченка [2] та ін. К.О. Куцов, вивчаючи громадську діяльність карпатоукраїнських студентів у Чехословаччині між двома світовими війнами, детально проаналізував періодичні видання студентських організацій, зокрема й «Пробоем» [9]; у біографічному нарисі про Ф. Гайовича, одного з активних авторів часопису, К.О. Куцов розглянув і його статтю «Що ховається за “язиковим плебісцитом?”» [10, с. 69]. Безпосередньо аналізу мовного питання в часописі «Пробоем» стосується стаття В.В. Шарканя [11]. Однак мовна проблематика публікацій про освіту в журналі «Пробоем» ще детально не вивчена, тож дослідження цього питання залишається актуальним.

**Метою статті** є проаналізувати висвітлення в часописі «Пробоем» ключових проблем функціонування української мови в освітній системі Підкарпатської Русі 30-х років XX ст.

**Виклад основного матеріалу.** У виданні «Пробоем» розглядали мовні проблеми на Підкарпатті як наслідок системної чехословацької політики: по-перше, брак саме українських інституцій (у регіоні були всього чотири гімназії, дві учительські семінарії, дві торговельні школи й одна торговельна академія) трактували як результат свідомих дій уряду, адже ці школи «повинні служити тільки українському населенню», але клопотання про нові українські заклади залишалися «голосом в чехословенській пустині» [12, с. 123]; по-друге, навіть у закладах з українською мовою навчання місця займали, за словами П. Рушниці, «чужі прибуду» [12, с. 123-124]. На цю проблему також звернув увагу А. Сивоус. У статті «Наша інертність» він зазначив, що навіть формально «українські» школи мають неукраїнське комунікативне середовище й у них навчається значна частина неукраїнських учнів [13, с. 88]. Автор також порушив питання про те, що українську ідентичність намагаються роз-

мити й підмінити через інші самоназви: «...Витворилося вже багато різних закарпатських “національностей”: карпатороси, малороси, русини, руснаки й різні чехороси», і це стало, на думку публіциста, наслідком діяльності понад сорока тисяч чеських «вихователів» у краї. За його словами, «по школах вскіплюють в юнацькі душі любов до “нашої республіки” й до “руського народу”» [13, с. 88-89]. Середні школи, за словами І. Дуфинця, були поділені урядом на дві «мовні орієнтації», а серед директорів і вчителів було 50% чехів. «Серед таких обставин ці школи (честь виїмкам) роблять великий заколот серед нашого культурного життя, виховуючи з наших дітей на половину національних калік», – констатує автор [14, с. 38].

Аналіз публікацій журналу «Пробоем» засвідчує, що у виданні як перешкоду розвитку освіти українською мовою розглядали не тільки московфільську ідеологію та адміністративний тиск чехословацької влади, а й мовну некомпетентність і нестійкість учителів, внутрішню дезорганізацію та хаос у педагогічному середовищі. Критика вчительського середовища є однією з наскрізних тем. 1936 року була опублікована серія дописів у рубриці про педагогічні гуртки. Мовний хаос, який панував у школах, яскраво відображений у замітці автора під псевдонімом Учитель. У ній описано засідання в Тур'їх Реметах, де один педагог викладає «по словацькій вимові», другий – «по тутешньому», третій – українською, але «без дашків օ» з острахом перед шкільним інспектором. Критика виступів була такою ж хаотичною: перший учитель «по московськи», другий «по народньому», третій – на «у» (автор має на увазі діалектну рису – звук [y] на місці етимологічного [o] в новозакритих складах) і «што», четвертий – літературною українською мовою. «Коли вже мовне безладдя українських учителів дійшло до повного безглуздя... як грім залунала промова по чеськи... Залякані українські учителі, притаївши дихання, сиділи мов у гробі... При тім інсп. Владимир повчав українських учителів, що вони не сміють писати фонетикою (українським правописом – Прим. Ред.)...», – підсумовує автор [15, с. 11].

Як реакцію на зазначену публікацію оприлюднили допис під псевдонімом Педагог про гуртки на Хустщині [16]. Автор порушує проблему культури мовлення вчителів: «Самі не стараються говорити чистою й правильною літературною мовою. Самі занецишають нашу милозвучну українську мову всякими провінціалізмами. Самі любуються у вульгарній мові і навіть не мають найменшої охоти в мовнім напрямі бути інтелігентами» [16, с. 27].

У випуску за квітень-травень 1936 р. цю тему продовжив «Пробоевик з Турянщини», який описав засідання гуртка в Тур'ї Поляні. Згідно з публікацією, під час педагогічного зібрання один з учителів викладав тему «Защита гнезд певучих птиц» російською мовою для учнів п'ятого класу, що суперечило постановам Міністерства шкіл і народної освіти, а також співав з дітьми патріотичні російські пісні. Коли інший педагог спробував указати на методичні хиби, покликаючись на принцип Я. А. Коменського щодо навчання дітей народною мовою, керівник гуртка С. Орос, управитель школи в Порошкові, заборонив обговорювати «языковий вопрос». Автор також навів приклади упередженості шкільного інспектора Владимира, який під час перевірки в одній зі шкіл критикував використання фонетичного правопису й твердив, що «українцов ани України не є і не било, то лиш німці виду-мали» [17, с. 56-57].

Питання про правопис було одним із ключових у досліджуваних публікаціях: автори обстоювали фонетичну систему й водночас критикували офіційно запроваджену в школах «панькевичівку» як інструмент чехізації та відокремлення від українців по інший бік Карпат. Яскравим прикладом є допис 1938 року про Мукачівську торговельну академію, де «пп. “педагоги” самі вживають і примушують учнів писати етимологією», попри те, що «Учительська Громада», до президії якої вони належали, «ще перед роком наказала своїм членам вживати фонетику» [18, с. 93].

Недієвість професійних об'єднань щодо впливу на мовно-правописну ситуацію також була об'єктом критики. У публікації «На передодні учительського конгресу» автор під криптонімом «Ю. Ш.» констатує неспроможність «Учительської Громади» запровадити фонетичний правопис навіть для більшості її членів [19, с. 11]. Схожу оцінку знаходимо в замітці «VII. Конгрес “Учительської Громади”» [20], де «панькевичівка» прямо названа інструментом чехізації українського населення Підкарпаття. Автор зауважує, що на конгресі «не було категорично рішучого заклик», щоб жоден з 1434 членів «Учительської Громади» не використовував зазначену орфографічну систему й щоб усі перейшли винятково на соборний український фонетичний правопис [20, с. 23].

Критика стосувалася й шкільних інспекторів. Автор, який підписався «“Не”-вчителем» [21], дорікав інспекторові Тячівського округу за те, що той відхиляв документи, написані фонетичною орфографією, вимагаючи дотримуватись офіційного «урядового правопису» – «панькевичівки», яку автор вважав засобом відокремлення від загальноукраїнської орфографічної системи [21, с. 25].

Кульмінацією боротьби за мову навчання стало питання «незаконного схвалювання міністерством шкільництва неграмотних московфільських підручників» на Закарпатті [22, с. 106], що були написані особами, які погано знали як російську, так і місцеву українську мову, віддаючи перевагу угорській [23, с. 82]. Одним із яскравих прикладів було затвердження граматики, яку фактично написав росіянин Ігрігорієв, а підписав колишній голова «Общества им. Духновича» Є. Сабов [24, с. 109]. Д. Галай підкреслював, що несподіване схвалення російських підручників саме в час загострення питання автономії Підкарпаття не було випадковим, він убачав у цьому кроці чеської влади політичну стратегію: відтермінувати надання автономії Підкарпаттю, посилити чехізацію регіону й унести розкол між українцями Підкарпаття і Східної Словаччини [23, с. 83].

Підтримку такої політики надавали й деякі чеські науковці. У замітці «Fr. Trávníček i викрутаси» розкритиковано позицію чеського професора Ф. Травнічека, який у газетній статті висловився за російську мову навчання, бо вона «більше розроблена», ніж українська [25, с. 61]. Автор публікації «Пробоем» іронічно зауважив, що «елементарний закон педагогіки» вимагає навчати дітей материнською мовою, а якщо дотримуватися логіки професора, то «чеських дітей треба навчати німецькою або московською мовою, – бо вони більше розроблені!» [25, с. 61].

У відповідь на виступи українців проти російських підручників влада ініціювала так званий «родичівський плебісцит», за яким батьки мали голосуванням визначати мову навчання для своїх дітей. У замітці «Нова Кумедія» [26] наголошено, що

в такий спосіб «московсько-мадярські агенти», маніпулятивно використовуючи неосвіченість людей і неправильне розуміння слова «русский», «затуманюють ще більше українське населення й приводять його до такого блуду, що самі українці підписують протести проти своєї мови» [26, с. 126]. Ф. Гайович розглядає «языковий плебісцит» як крок міністерства для підсилення 18-річного мовного хаосу на Підкарпатті: міністерство запропонувало не фахово визначити мову навчання (рідною для дітей – українською), а винести це на батьківське «голосування», яке в пресі подають як «звичайний і демократичний спосіб», що нібито «дасть мовну єдність» [27, с. 131]. Автор наголошує на тому, що в школах і без того роками триває мовна боротьба – дітей навчають «злісно покрученими “язичіями”, поганою “русскою” мовою», а міністерство замість «підручників рідною материнською, цебто українською, мовою» затверджує «злісно-жахливу писанину московфілів – “русские учебнікі та граматікі” Сабових і Васіленкових» [27, с. 131].

Питання плебісциту стало однією з центральних тем 1937 року. А. Бора в замітці «Більш холодної води...» пише про те, що «Podkarpatské hlasy» через кампанію цькування намагаються делегітимізувати українську мову й ідентичність у школі: хвалять «демократичний» батьківський плебісцит, який фактично віддає розв’язання питання про навчальну мову «неграмотним батькам» під тиском маніпуляцій [28, с. 132-133]. І. Чопик розкрив один із механізмів маніпуляції: «плачені агенти», збираючи в селах підписи за «наші учебники», використовували підміну понять: «Слово “наші” – це гарне й милозвучне слово. Кожний ставиться до нього прихильно, бо хто хотів би “чуже”, а не “наше”?!», але «в цім лежить ціла трагедія», бо «багато є українців, які не вміють розрізняти, що є справді наше, а що є чуже», тож «падають жертвами неграмотних чужих агітаторів, підписуючи їм протести проти українців» [29, с. 134]. З огляду на це представники українського напряму домагалися, щоби шкільне керівництво чітко зазначало у своїх розпорядженнях, що слово «русский» – це тільки «великоруський, російський», а також закликали проводити просвітницьку роботу – читати селянам уривки з російських і українських підручників, і це мало б призвести до вибору саме українських [26, с. 126].

С. Луцак у публікації «Українство в наступі!» подає «языкове» питання як фронт культурної боротьби: схвалення міністерством «русских» підручників трактується як новий замах на українську мову й школу, що породив «бурі народного гніву» та самоорганізацію громад: батьківські збори в селах заздальгидь протестують проти цих книжок, а свідоме українське вчительство веде роз’яснювальну кампанію. У тексті задекларовано перехід від реакції на чужу ініціативу до наступальної стратегії для боротьби проти росіянізації навчання [30, с. 133-134]. Спротив населення вилився у «величаву народну маніфестацію» в Ужгороді 13 червня 1937 року [22, с. 106].

Коли ж плебісцит відбувся, часопис «Пробоем» висвітлює його результати. У замітці «Кацапи брешуть» [31] редакція спростовувала поширені московфільською пресою дані про 73% на користь московської мови й 26% за українську. Насправді, як зазначено в публікації, за українську мову (враховуючи тих, хто не голосував і лишився зі старими українськими книжками) висловилося 170 шкіл, «що робить 35%, а не 26%» [31, с. 27]. «Але ми певні, що при другім плебісциті (хоч би вже завтра провів його Шк. Реферат) людиність на 100%

прийме українські книжки, бо аж тепер українці побачили, як їх кацапня обдурила з “русским языком” всякими підступами й брехнею!» – наголошують у виданні [31, с. 27]. У замітці «Шкільні страйки» [32] повідомляли, що в багатьох селах, де «перемогли» московфільські підручники, батьки вимагають для своїх дітей українських книжок із фонетичним правописом, «в іншій разі не пускають дітей до школи», бо «пани обманули їх і обманом хотіли запровадити москальські книжки»; батьки також домагалися повторного голосування [32, с. 59].

Вимоги щодо української мови містили й опубліковані в часописі документи, зокрема резолюція Другого з’їзду української народовецької молоді Підкарпаття [33]. Учасники з’їзду висунули низку вимог: запровадити українську мову як урядову в усіх установах краю та забезпечити її обов’язкове використання в офіційних друках і публічних написах; перевести всі школи з московською мовою навчання на українську, а також запровадити у всіх закладах український фонетичний правопис; усунути зі шкільного апарату «московських емігрантів» і місцевих московфілів. Окремо в резолюції зафіксовано протест проти політики чехізації, вимогу щодо ліквідації чеських шкіл, засудження впровадження в українських школах неапробованих російських підручників [33, с. 109].

**Висновки.** На основі проведеного аналізу публікацій часопису «Пробоем» можна дійти висновку, що видання приділяло значну увагу висвітленню проблем функціонування української мови в освітній системі Підкарпатської Русі 30-х рр. XX ст. Автори журналу розглядали мовні питання як невід’ємну частину ширшої національної боротьби за ідентичність і самозбереження українського народу. Зокрема, автори акцентували на таких аспектах: недостатній розвиток українських освітніх закладів через адміністративний тиск влади; проникнення неукраїнських елементів у школи; вплив московфільства на вчителів і на підручники; мовний хаос серед педагогів, зокрема й проблеми з культурою мовлення; боротьба навколо правопису (критика «панькевичівки» як інструменту чехізації) та недовіра професійних об’єднань; маніпуляції під час «языкового плебісциту», який трактували як спробу посилити розкол і відтермінувати автономію краю.

Часопис не обмежувався констатацією проблем, а активно пропагував протидію: просвітницьку роботу серед населення, вимоги до влади щодо запровадження фонетичного правопису, переведення шкіл на українську мову навчання й усунення московфільських впливів. Публікації журналу «Пробоем» відображають самоорганізацію суспільства (від батьківських протестів і шкільних страйків до масових маніфестацій), що, зрештою, також сприяло формуванню національної свідомості. Тож аналіз підтверджує, що часопис «Пробоем» був не тільки дзеркалом мовних конфліктів, а й організатором опору, сприяв формуванню української ідентичності на Закарпатті.

#### Література:

1. Крайнянський І. Інтелігенція і народ. *Пробоем*. 1934. № 6. С. 76–78.
2. Черненко Ю. А. «Пробоем». *Енциклопедія історії України: у 10 т.* Київ: Наукова думка, 2012. Т. 9. С. 17.
3. Ребрик Н. Й. Поетична творчість Зореслава на сторінках часопису «Пробоем». *Науковий вісник Закарпатського художнього інституту*. 2012. № 2. С. 152–167.
4. Ребрик Н. Й. Державотворчий змаг часопису «Пробоем» (1933–1944). *Українське літературознавство*. 2016. Вип. 81. С. 71–80.

5. Роль Л. В. Художні засоби формування національної ідентичності на сторінках журналу «Пробоем» (художні аспекти). *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія: Філологія. Літературознавство*. Миколаїв, 2012. Т. 200, вип. 188. С. 87–90.
6. Роль Л. В. Актуалізація української націоналістичної думки на сторінках журналу «Пробоем». *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки*. 2013. № 2 (2). С. 203–214.
7. Стилоє проти стилетів: Карпатська Україна у журналі «Пробоем» (1934–1943) / упоряд., передм. та прим. Л. Белея. Ужгород: Гражда, 2009. 232 с.
8. Панько С. С. Карпатська Україна на сторінках часопису «Пробоем» (1933–1944). *Свобода*. 2009. 10 квітня (№ 15). С. 5, 17.
9. Куцов К. О. *Громадська діяльність карпатоукраїнських студентів у міжвоєнній Чехословаччині (1920–1939 рр.)* : дис. ... д-ра філософії: 032 Історія та археологія. Ужгород, 2021. 321 с.
10. Куцов К. О. Федір Гайович. *Календар краєзнавчих пам'яток дати на 2019 рік*: реком. бібліогр. посіб. / уклад.: Н. М. Куцова, М. Б. Бадида; вип. ред. І. В. Когутич; відп. за вип. О. А. Канюка. Ужгород: TИMPANI, 2018. С. 68–74.
11. Шаркань В. В. Критика мовної політики Чехословаччини щодо Підкарпатської Русі в часописі «Пробоем» (1933–1939). *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Філологія*. 2025. № 3 (17) (у друці).
12. Рушниця П. Наше шкільництво. *Пробоем*. 1937. № 8–10. С. 123–124.
13. Сивоус А. Наша інертність. *Пробоем*. 1937. № 6. С. 86–89.
14. Дуфинєць І. Горожанські школи на Підкарпатті. *Пробоем*. 1935. № 3–4. С. 38–40.
15. Учителі. Педагогічні кружки. *Пробоем*. 1936. № 1. С. 11.
16. Педагог. Педагогічні кружки. *Пробоем*. 1936. № 2. С. 27.
17. Педагогічні кружки. Пробоевик з Турянщини. *Пробоем*. 1936. № 4–5. С. 56–57.
18. З життя наших середніх шкіл. *Пробоем*. 1938. № 7–8. С. 92–94.
19. Ю. Ш. На передодні учительського конгресу. *Пробоем*. 1937. С. 10–12.
20. М. Н. VII. Конгрес «Учительської Громади». *Пробоем*. 1937. № 2. С. 22–23.
21. «Не»-вчитель. Інспектор справедливий чоловік. *Пробоем*. 1937. № 2. С. 24–25.
22. Проти незаконности! *Пробоем*. 1937. № 7. С. 106.
23. Галай Д. Ще один клин до розколення. *Пробоем*. 1936. № 8–10. С. 82–83.
24. Дальший скандал. *Пробоем*. 1937. № 7. С. 109.
25. О-о. Fr. Trávníček і викрутаси. *Пробоем*. 1938. № 5. С. 61.
26. Нова Кумедія. *Пробоем*. 1937. № 8–10. С. 126.
27. Гайович Ф. Що ховається за «языковим плебісцитом»? *Пробоем*. 1937. № 11–12. С. 131.
28. Бора А. Більш холодної води.... *Пробоем*. 1937. № 11–12. С. 132–133.
29. Чопик І. Останні викрики «руськості». *Пробоем*. 1937. № 11–12. С. 134.
30. Луцак С. Українство в наступі! *Пробоем*. 1937. № 11–12. С. 133–134.
31. Кацапи брешуть. *Пробоем*. 1938. № 2–3. С. 27.
32. Селянин. Шкільні страйки. *Пробоем*. 1938. № 5. С. 59.
33. Росоха С. Другий з'їзд української народовецької молоді Підкарпаття. *Пробоем*. 1934. № 8–10. С. 106–110.

#### Sharkan V. The issue of Ukrainian-language education in Trascarpathia in publications of the magazine «Proboyem»

**Summary.** The article analyses the coverage in the magazine “Proboyem” of issues related to the functioning of the Ukrainian language in the education system of Subcarpathian Rus in the 1930s. It is noted that education was considered in the journal as one of the key areas of linguistic confrontation between representatives of different movements. The authors wrote about the administrative measures taken by the Czechoslovak authorities to restrict the development of the Ukrainian language in schools and to fill educational institutions with Czech specialists. Muscovitism was also considered a factor hindering the establishment of the Ukrainian language in the region's education system. The journal also discussed issues such as linguistic chaos in the educational environment, insufficient language competence among teachers, and the ineffectiveness of professional associations. The magazine focused on the following aspects of the language issue: opposition to the official “Pankievych system”, which was perceived as a means of Czechisation and isolation of the region; advocacy of phonetic spelling; criticism of the ministry's approval of Muscovite textbooks, which exacerbated divisions and delayed autonomy; campaigns around the “language plebiscite”. The authors of the publications revealed the mechanisms of manipulation during the “language plebiscite”, in particular the substitution of concepts in Muscovites' agitation and the falsification of results in their press, and also highlighted the people's demands for a repeat voting.

The study demonstrates that the “Proboyem” magazine did not limit itself to describing conflicts, but also attempted to contribute to their solution through calls for educational activities and support for forms of community self-organisation, ranging from parental protests and school strikes to demonstrations. At the same time, the magazine served as a platform for formulating political demands, particularly in the resolutions of youth congresses. The analysis confirms that the publication's authors viewed the language issue in the context of a broader national struggle. Thus, Proboyem contributed to the formation and support of Ukrainian identity in the region.

**Key words:** Ukrainian language, Proboyem magazine, spelling, language plebiscite, Muscovitism, national identity.

Дата першого надходження рукопису  
до видання: 27.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису  
після рецензування: 25.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025